

СПІВВІДНОШЕННЯ СТАТЕЙ РОДУ *VIVIPARUS* MONTFORT, 1810 (GASTROPODA: VIVIPARIDAE) СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я

Андрійчук Т.В., Бобрик О. В., Сіваєва К.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра зоології

Молюски родини Живорідкові *Viviparidae* відіграють велику роль у прісноводних екосистемах, в яких вони становлять значну частину біомаси бентосу. Тому рішення спірних систематичних питань, що несподівано виникли в останні 20 років, є дуже актуальним і викликає велике зацікавлення.

Мета роботи: визначати статевий склад та співвідношення статей моллюсків роду *Viviparus* для встановлення видового складу цієї групи.

Для досягнення сформульованої мети були поставлені наступні завдання:

1. Зібрати матеріал моллюсків даного роду.
2. З'ясувати статевий склад популяцій видів роду *Viviparus*.
3. З'ясувати співвідношення статей даного роду *Viviparus*.

Матеріалом для дослідження послужили збори моллюсків, зроблені восени 2008 року та весною 2009 р. у водоймах басейну Середнього Придніпров'я, а саме в с. Пряжів (р. Гуйва), с. Сонячне (р. Кам'янка), м. Канів (урочище Криві Озера) та м. Житомир (р. Тетерів). Загалом було обстежено 159 особин, що були ідентифіковані як *V. viviparus* і *V. contectus* (табл. 2.1.). При визначенні моллюсків порівнювали їх конхіологічні ознаки з описами в літературі (Жадин, 1938; Старобогатов, 1977, Стадниченко, 1984, Аністратенко, 2002).

Методика збору, транспортування і утримання матеріалу

Збір матеріалу проводився вручну. Матеріал в лабораторію доставлявся живцем, тому для транспортування моллюсків використовували трьохлітрові банки заповнені водою або поліетиленові пакети. В лабораторії моллюсків утримували в п'ятилітрову ємність; заповнену дехлорованою відстояною протягом доби водопровідну воду, при температурі від + 18 до + 20°C. Моллюсків поміщали по 5-10 особин на одну трьохлітрову банку. Зміну води здійснювали кожні 24 години.

Визначення статі.

Критерієм за яким ми визначали самця і самку слугує перш за все, праве щупальце, яке досить видозмінене. В статевій системі самців наявна довга еякуляторна камера (розширена мускульна трубка перед основою правого щупальця, яке грає роль копулятивного апарату), проте відсутня простата, сім'яник дволопатекий, легко відділений від тканини травної залози, і розташований у верхній частині внутрішнього мішка.

Проведені дослідження протягом осені 2008 р. та весни 2009 р. показали, що щільність поселення популяцій цих видів досить значна і коливається в межах 10-25 екз/м². Причому в усіх випадках в популяціях були знайдені як самці, так і самки.

Зокрема в популяціях *V. contectus* співвідношення статей було зрушене в бік самок, в цілому їх частка склала 68% причому значних коливань в співвідношенні в залежності від вибірки не спостерігалось. В усіх випадках в середньому на двох самок припадав один самець.

Співвідношення статей *V. contectus* залежно від місця збору

Місце збору	Стать	
	♀	♂
р. Гуйва	21	10
Криві Озера	2	1
р. Уж	5	2
У цілому	28	13

Подібна ситуація відмічається і для другого виду *V. viviparus*, у якого в популяціях також домінують самки і на них теж припадає близько двох третин особин (66%). Однак в цьому випадку співвідношення статей в різних популяціях менш стабільне. Наприклад в Тетереві вона майже рівне, а в інших популяціях чітко зрушено в бік самок.

Таким чином, проведений аналіз показав, що співвідношення статей в популяціях обох моллюсків чітко зрушено в бік самок, що в цілому є характерною ознакою моллюсків цього роду (ссілки) (Левина.). При цьому не виявлені популяції в яких було б виключно самки, що могло б вказувати на партеногенетичне розмноження.

Співвідношення статей *V. viviparus* залежно від місця збору

Місце збору	Стать	
	♀	♂
р. Гуйва	35	16
р. Тетерів	11	9
Криві Озера	5	2
р. Кам'янка	27	13
У цілому	78	40

Висновки

Проведений нами аналіз показав, що співвідношення статей в популяціях *V. contectus* і *V. viviparus* чітко зрушено в бік самок. Тобто існує чітка перевага самиць над самцями. При цьому не виявлені популяції в яких існували б виключно самки, що могло б вказувати на партеногенетичне розмноження. Співвідношення статей даних популяцій була однакова і становила 2♀ до 1♂.

Використана література:

1. Анистратенко В.В. Класс Панцирные или Хитоны, класс Брюхоногие – Cyclobranchia, Scutibranchia и Pectinibranchia (часть). Фауна Украины / В.В. Анистратенко, О. Ю. Анистратенко // Т.29. Моллюски, вып. 1. Книга 1, 2001. – 240 с.
2. Анистратенко В.В. Моллюски // Фауна Украины / В.В. Анистратенко, О. Ю. Анистратенко // - К.: Велес, 2001. - Т. 29, вып. 1. - С. 11 -15.
3. Жадин В. И. Моллюски пресных и солоноватых вод СССР / В. И. Жадин // – М. – Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – 167 с.
4. Жадин В.И. Исследования по экологии и изменчивости *Vivipara fasciata* Mull. / В. И. Жадин // - Моногр. Волж. биол. ст. - 1928. -Т.3.-С. 1-94.
5. Левина О.В. Моллюски семейства *Viviparidae* водохранилищ Днепровского каскада /О.В. Левина // Гидробиологический журнал . – 1992. – т. 28, № 1. – С. 60 – 65.

6. Павлюченкова О. В. Кариологический анализ некоторых видов моллюсков семейства Viviparidae (Gastropoda Pectinibranchia). / О.В. Павлюченкова // Матер. всесоюз. совещания зоологов педвузов. Махачкала, 1990. Ч. 1. С. 238 – 240.

7. Павлюченкова О. В. Морфо-функциональный и кариологический анализ моллюсков надсемейства Viviparidea (Gastropoda Pectinibranchia) фауны России и сопредельных территорий: Автореф. дис. канд. биол. наук. – Санкт-Петербург, 1997. – 18 с.

8. Павлюченкова О.В. Особенности кариотипов некоторых видов моллюсков семейства Viviparidae (Gastropoda Pectinibranchia) // Чтения памяти проф. В. В. Станчинского / О. В. Павлюченкова // – 1995. – Вып. 2, Смоленск. – С. 175-178.